

Att förstå sin egen talang – handledarskap för blivande präster och diakoner

Handledarrollen inom Svenska kyrkan är komplex och många gånger svår. Samtidigt har handledaren givits ett allt större ansvar att avgöra den blivande prästen eller diakonens lämplighet och fortsatta framtid inom den kyrkliga organisationen skriver Jakob Carlander.

För flera år sedan mötte jag en pastorsadjunkt som gjorde sitt första år som präst i en stadsdelsförsamling. Hon berättade för mig om sin första familjegudstjänst. Den hade blivit en dundersuccé. Människor hade tackat henne efteråt.

trodde hon att hon kände sig som en bluff som snart skulle bli avslöjad. Det kändes som om ribban ständigt höjdes och att hon snart skulle riva och skammen hinna ifatt henne.

Nu uppmärksammade även stiftskansliet de omtalade familjeguds-

bestämda och tydliga förväntningar. Möjligheten att utforma sin tjänst på egen hand är stor. Och ofta förväntas det att det är precis så man ska göra.

Det leder till att man tidigt i sitt yrkesutövande kan få ett stort förtroende och frihet, vilket de flesta även hanterar. Med framgångar kommer också uppmärksamhet inom och utanför församlingen. Men det är inte lika lätt för den nya medarbetaren att förstå det sammanhang man agerar i och vilka faktorer som styr att något även blir bra och framgångsrikt. Hur man ska bete sig för att växa in i församlingen med sin kompetens och inte isoleras med den och bli en egen liten ö utan känningar med fastlandet, är en trixig fråga. Till det behövs handledaren.

”Idag är både prästen och diakonen på ett helt annat sätt ’sitt eget varumärke’ ”

I lokaltidningen fick hon flera ”Dagens ros” med översvallande kommentarer. Någon hade med hjälp av gudstjänsten hittat tillbaka till Svenska kyrkan. Föräldrar anmälde sina barn till kyrkans barnverksamhet. Komministern i församlingen som var hennes handledare hade också berömt henne och även tillagt: ”Du behöver nog inte så mycket handledning av mig”.

De var detta som var pastorsadjunktens dilemma. För själv förstod hon inte var det var som berört människorna i kyrkan. Den egna framgången tycktes henne främmande och även skrämmande. Att göra något uppskattat utan att veta vad som haft inverkan på andra är ingen enkel upplevelse. Det var nu om någonsin hon behövde hjälp och då fanns den som minst att få.

Familjegudstjänster

Genast blev hon dock uppskriven på alla familjegudstjänster i församlingen framöver. Även nästkommande gudstjänst blev omtalad som något stort och häpnadsväckande. Det ökade hennes ångest. Till mig anför-

tjänsterna och bad henne medverka vid fortbildningsdagar för präster och pedagoger. För henne själv innebar det att känslan och tanken av att vara en bluff ökade ytterligare.

Jag blev inte förvånad när jag såg att hon sökt och fått en tjänst i ett annat stift efter pastorsadjunktens slut. Jag tror hon flydde sin egen framgång eftersom ingen hjälpte henne att förstå den.

Efteråt har jag ofta funderat vad det första året som präst gjorde med henne. Och jag tänker på hennes handledare som på ett sätt övergav henne i framgången. Kanske fanns det ett stänk av såväl avund som osäkerhet i kommentaren att hon inte behövde så mycket handledning.

Det är på ett sätt typiskt för uppdraget att utöva ämbetet som präst och som diakon att framgången kan komma tidigt och oväntat. Idag är både prästen och diakonen på ett helt annat sätt ”sitt eget varumärke” för att tala med moderna företagsord. Man har med sig andra yrkeserfarenheter in i arbetet och det finns inte längre en församling som fostrar de nya prästerna och diakonerna med

”Yttersta domen”

Pastorsadjunkten i exemplet ovan leder mig i tankarna till Tarkovskijs film ”Yttersta domen” som är en berättelse om ikonmålaren Andrej Rubljov i 1400-talets Ryssland. Tarkovskij var i många stycken samtida med Ingmar Bergman att på olika sätt skildra det kreativa skapandets utsatthet. I filmen ”Yttersta domen” skildras hur en pojke åtar sig att gjuta en stor kyrkklocka åt fursten under förespegling att hans pappa avslöjat hemligheten med klockgjutningen för honom på sin dödsbädd. Allt eftersom arbetet med gjutningen fortskrider ökar pojkens ångest. Han bedyrar hela tiden för människorna runt honom: ”Pappa berättade för mig hur man gör. På sin dödsbädd lät han mig veta hemligheten med att gjuta klockor”. På så

sätt undanröjer han all den tveksamhet som finns kring hans kompetens. När så klockan är gjuten och ljuder med en skön klang bekänner pojken förtvivlat i Andrej Rubljovs famn: ”Min far, den gamle räven, lät mig aldrig få veta hemligheten Han dog utan att berätta. Han tog det med sig i graven”. Pojken gör sin bekännelse vid foten av skampålen. Han förstår att han lyckats, men vet inte varför.

”Men man förstår ännu inte vad det är man gjort och varför det blir bra”

Den triumf han firade kunde lika gärna ha varit hans undergång. Eller som den danske exegeten Johannes Pedersen skrev om dramat i Samuelsböckerna: ”Skammen följer äran som dess skugga”. Det är en situation som jag tror många kyrkoarbetare är högst bekanta med. Få yrken ger som präst- och diakonyrkena möjlighet till ryktbar framgång och fatala misslyckanden.

Pastorsadjunkten upplevde samma vända som pojken i Tarkovskijs film. Man gör något som är bra och som väcker positivt genljud. Man möter människors behov och förväntan. Och de uppskattar det. Det blir bra. Man blir uppmärksam. Men man förstår ännu inte vad det är man gjort och varför det blir bra. Någonstans inser man därför att det lika gärna kunde ha gått åt andra hållet. Många nyvigda präster och diakoner har gjort erfarenheten att resan mellan berömmelse och skam kan vara ohyggligt kort och snabbt gjord. Och det är svårt att se och förstå skillnaden. Oron att vara en ännu inte upptäckt bluff följer många kyrkoarbetare de första åren oavsett vad man får utträttat. Det är här handledarens roll blir tydlig och viktig.

Pojken i Tarkovskijs film är inte ensam. Runt omkring honom finns vana gjutare som följer hans arbete med råd och förmaningar, fastän inte alla råd tas emot som de tänkt sig. För även om pojkens självkänsla har brister är hans självförtroende stort. I hans närhet finns också ikonmåla-

ren och munken Andrej Rubljov som till sist gör pojken till sin följeslagare. Andrej tröstar pojken med orden: ”Nu går vi vidare tillsammans. Du för att gjuta klockor och jag för att måla ikoner. Vi går tillsammans till Treenighetsklostret”. Andrej Rubljov för pojken in i ett sammanhang där han kan vara och verka med sin talang. Gjutarna och ikonmålaren; Alla är de på något sätt handledare till den

som själv provar vingarna utan flygvana, som lyckas med något han eller hon ännu långt ifrån förstår sig på och fortfarande inte greppar som en helhet. De utgör en trygg ram i berättelsen om den unge klockgjutaren.

Jag tänker att just denna sekvens ur Tarkovskijs film illustrerar väl vad det innebär att vara handledare åt präst- och diakonkandidater och kanske än mer åt pastorsadjunkter. Det finns så många och oväntade sammanhang att möta, så många vitt skilda förhoppningar att ställas inför. Adjunkten och kandidaten kastas in i dem, söker sig till dem, frimodigt men också våghalsigt. För det mesta blir det bra. Men även den kandidat och pastorsadjunkt som lyckas i sitt arbete behöver det yttre stödet en handledare kan ge. Inte som en auktoritär arbetsledare, utan någon som kan tolka, förklara och sammanfatta. Både det som blir bra och det man inte har samma framgång med. I takt med att vara präst och diakon har blivit ett individualistiskt yrke, där den personliga profilen får allt större genomslag, behövs handledaren som en uttolkare av arbetet och den egna insatsen. Det kräver ett självförtroende också hos handledaren att inte överge den kandidat eller adjunkt som tycks säker i sitt handlag redan från början. Att man vågar ta plats som en god auktoritet och förebild även då kandidaten och pastorsadjunkten får mer uppskattning än man själv fått del av på länge. Vi glömmet ofta bort

att handledning handlar minst lika mycket om att undersöka det som blev bra och inte bara det som upplevdes som ett misslyckande.

Tydligare uppdrag

Handledaren har idag fått ett allt tydligare uppdrag från stiftsorganisationen att vara en del av bedömningen kring den blivande kyrkoarbetarens lämplighet inför bland annat antagningskonferensen. Det kyrkliga handledarskapet har förändrats till att också vara en form av tillsyn. Det systemet har många fördelar. Men det riskerar också att handledarens roll blir alltför mycket fokuserad kring brist och olämplighet för uppdraget.

Det är oerhört viktigt att de blivande diakoner och präster som visar kompetens och självsäkerhet får ett tydligt stöd och en hjälp att förstå sin egen duglighet insatt i det kyrkliga sammanhanget, med en komplicerad organisation och bland människor med vitt skilda behov och förväntningar. Annars riskerar kyrkan eller det egna stiftet att tappa bort dem förr eller senare.

Det är djup biblisk tanke att sörja för återväxten. Att se till så det kommer bra medarbetare i kyrkan även efter oss. Därför är det viktigt att handledaren inte bara har som uppgift att slå larm när något inte fungerar, utan även kan hjälpa den nya generationens kyrkoarbetare förstå sin talang och sin kompetens. Jag tänker mig då handledaren som en Andrej Rubljov, som håller om och tröstar den av framgången förvirrade klockgjutaren och visar en väg till ett fortsatt engagemang. För i den komplicerade och högst specifika arbetsmiljö som Svenska kyrkan utgör, riskerar den kompetenta och lyckosamma kandidaten och pastorsadjunkten att gå förlorad i sin egen framgång. Det leder till personliga tragedier och det är också en förlust för kyrkan.

JAKOB CARLANDER
Teol.lic., leg. psykoterapeut

★ Även publicerad på hemsidan